

ty. V průběhu delšího časového období se pak mohou soustředit na náročný, vrstevnatý a neuspěchaný feature bez tlaku termínů a vysílacích časů. Je jisté, že tento systém v dokumentární tvorbě nemůže převážet, ale

některá témata si o tento přístup doslova říkají. Dokument se pak neodehrává jen v čase minulém, ale může se stát autentickým svědectvím vývoje některých lidských osudů, míst a událostí.

Několik poznámek k Feature Workshopu 2009

MgA. Jiří Hraše

Textový záznam Workshopu klade otázky po zařazení pořadu do kategorií a po charakteristice zejména dokumentu a feature. Tím se dotkl chronické bolesti REPORTU. Lze ji dokumentovat na nejvyšší či snad nejnáročnější, v každém případě časově nejrozsáhlejší kategorii. Její názvy prošly významným vývojem. Jmenovala se

v roce 2004	dokumentaristika
v roce 2005–2006	dokumentární pořad a feature
v roce 2007–2009	dokument, feature, pásmo.

Změny se děly se snahou, aby označené více odráželo skutečný stav přihlášených pořadů a jejich oprávněnost k zařazení do soutěžní kategorie. Měnila se právě nejvyšší kategorie, protože střední se až dosud jevila bez problémů, pokryta označením publicistika, omezením času do 45 minut. Je pravda, že se nejvíce mezi oběma kategoriemi velký rozdíl. Vždyť se pořad (např. Návraty Bronislavy Janečkové, Report 2009) může bez problémů z kategorie nejvyšší přesunout (s úspěchem a snad i s výhodou) do kategorie střední.

Výklad konstatuje, že splývají či prolínají se označení dokument a feature. Přirozeně: když dokumentární materiál a záměr je uchopen náročnou metodou feature. Je tomu tak často, nemusí to být vždy. Tak např. Sarajevský atentát Stanislava Motla (30 minut, ČRo 2 – Praha, 30. 1. 2010) je nepochybně dokument tématem a zaměřením, ale nemohl by aspirovat na označení feature, protože má jednoduchou a jednovrstevnou výstavbu a vlastní textová stránka je velice řídká a slabá na zajímavá a nová fakta. „Nové“ je tu jen využití pramenů: vzpomínka šoféra a hlasy dvou potomků po účastnících události.

Otázka byla položena, pokud jde o skutečnost, že „máme feature zakotven v publicistice“.

Otázka není přesně položena: zakotven je nejen v kategorii publicistika, ale zároveň v kategorii nejvyšší – dokument, feature, pásmo a zde je pro svoji náročnost zejména doma. Ve střední kategorii se nevylučuje, protože i tam je možno naplnit jeho nároky. Zůstává otázka zahrnutí pod publicistiku, „která jinak postihuje obvyklé a ne tak strukturované žánry“.

Postihuje, ale nejsou podmínkou: vyšší kvalita (náročná struktura) se dovoluje i tam.

Zdá se ovšem, že kupodivu vadí ten nadřazený pojem publicistika, který byl celá léta bez kritiky. To bude asi motivováno podobně, jako když se před časem jmenovala Boučkova redakce umělecký dokument, aby se tím adjektivem naznačila oprávněnost redakce v náročném umělecké stanici Vltava. Od té doby se leccos změnilo. Na ČRo 3 se bez rozpaků vysílají např. dokumentární pořady Doležalovy. A bez adjektiv.

Pokud jde o termín publicistika, zní otázka vlastně opačně: nikoli proč trůní nad střední kategorií Reportu, ale proč naopak nekraluje nad kategorií nejvyšší. Publicistické jsou přirozeně obě kategorie. Neboť: máme pořady typu fiction a non fiction. Prvnímu odpovídá kate-

gorie umění, druhému žurnalistika. Táž se projevuje buď jako informující zpravodajství, nebo jako analytická publicistika (někdy: oblast publicisticko-dokumentární). Obě se liší způsobem uchopení reality a rozdílným záměrem. Publicistické pořady mohou mít ovšem rozdílný stupeň náročnosti, daný jeho strukturováním, příp. rozsahem. Tomu odpovídá (bez ohledu na název) rozlišení kategorií v Reportu.

Samo sebou nic nebrání tomu, abychom pojmenování kategorií Reportu opět proměnili. Podmínky jsou tady dvě: 1) aby názvy lépe odpovídaly povaze materiálu, který mají pokrýt, a 2) aby v tom smyslu byly srozumitelné.

Opora o pevné definice je v naší praxi nejistá. Bylo by lze se obrátit k výčtu žánrových označení na přehlídkách feature, ale ta jsou také problematická. Tak Zdeněk Bouček v redakci uměleckého dokumentu vedle označení hra faktu užíval např. reportážní pásmo, autentické zvukové svědectví roku, feature, dokumentární pásmo, dokumentární koláž, koláž, svědectví. V žánrových charakteristikách pořadů uvedených na 31. mezinárodní feature konferenci (2005) uvádí Bouček takováto označení: cestopisná repomontáž, dokument, feature, portrét, popularizační pásmo, publicistické pásmo, naukové reportážní pásmo, zvuková glosa, vyprávění o..., zvukové obrazy, hraný dokument, vzdělávací feature, rozhlasový esej.

Z výkladů Zdeňka Boučka lze vystopovat bezpečně asi tyto znaky feature:

- montážní postup
- zvukovost: maximální a užitá pro vyjádření podstaty díla
- „story“: buď jako dějový příběh, nebo jako příběhové tlumočení faktů
- dynamičnost, plastičnost čili bohatost výrazu
- nápadité uchopení látky

Vyskytují se i další rysy, které nejsou zcela jednoznačné. Tak např. autentický rozhlasový tvar nebo autentická zvuková stopa (neskrývá-li se za tím prostě využití možností rozhlasového výrazu) nebo stavební oblouk či vyklenutí (není-li to prostě výstavba pořadu nebo navíc její bohatost); jako vlastnost zůstává nejasná formulace: vystoupení z původního žánru (snad třeba z pásma do feature?). Nežřetelná zůstávají označení: výsostně rozhlasový nebo magie rozhlasové kreativity.

Vedle znaku feature zůstávají neformulovány odlišující znaky pro pásmo, tvar snad podobný, ale jednodušší. Naopak dokument by se měl v prostředcích blížit k feature alespoň v situaci, kdy se feature s dokumentem (oprávněně?) zaměňují.

Podle Encyklopedie praktické žurnalistiky autorů z Katedry žurnalistiky FSV UK jsou tři publicistické pořady charakterizovány takto:

Dokument. Tvorba založená na zobrazování skutečnosti metodou přímé a konkrétní svědecké výpovědi v podobě autentického, průkazného a faktograficky nej-

plnohodnotnějšího zvuku. Autorský záměr se uplatňuje zejména při výběru faktů, objevování nových vztahů a vzájemných souvislostí.

Feature. Žánrová forma na rozhraní pásmového typu a umělecké literárně-dramatické tvorby – hlavně rozhlasové hry. Z publicistiky přejímá zejména aktuální dokumentárnost, z rozhlasové hry její stylizaci, dramatickou účinnost, fikci. Využívá všechny rozhlasové výrazové prostředky, aby jejich kombinací podle složité kompozice autor zobrazil téma v symbióze z faktů a logiky a z emocionální působivosti na posluchače. Pro feature je typický ostrý střih, gradace kompoziční stavby, pointa, časté střídání výrazových prostředků.

Pásmo. Svěbytný žánr rozhlasové žurnalistiky na pomezí rozhlasové publicistické a umělecké tvorby. Základní metodou pásma je montáž různorodých, relativně samostatných slovesných a hudebních částí do stylově jednotného, kompozičně uzavřeného syntetického, dramaticky stavěného celku, který představuje novou kvalitu. Tématem pásem jsou zpravidla aktuální společenské jevy, zobrazené jak publicistickými, tak uměleckými postupy.

Josef Branžovský označuje za jednoznačný feature Braunovy Hyeny, Jílkovu Paní Fitchovou proti parníkům a Gelovu Marsellaisu. O textu Václava Havla Zítřa to spustíme, který vyšel tiskem v souboru her, praví Branžovský, že by se dal „téměř bez úprav vyslat jako rozhlasový feature“.

Mgr. Alena Zemančíková

Diskuse o využití dokumentárního materiálu v umělecké tvorbě samozřejmě přesahuje hranice tvorby rozhlasové: úspěch filmových dokumentů u nás to jenom dosvědčuje. Zajímá mě na tom i kritérium rychlosti, včasnosti, s jakou jsme schopni sdělit obsah. Když mi leží na srdci například téma týraných dětí, zveřejním je nejrychleji a s velkou účinností prostřednictvím publicistických záběrů: rozhovorů se sousedy, s ošetřujícím lékařem, se sociálním pracovníkem, s policistou. Samo týrané dítě bude v tomto případě v pozadí, pokud bude zvukově zaznamenáno, pak spíše v situaci, kdy odpovídá jmenovaným představitelům veřejné sféry, než v rozhovoru s autorem pořadu. Věcnost je v publicistice – dle mého názoru – povinností, emoce v ní vládnout nemají; faktografická věrnost je zárukou věrohodnosti, manipulace s fakty stejně jako s emocemi je v rozporu s publicistickou etikou. Podnětem pro publicistické zpracování je událost nebo společenský jev, který lze veřejně pojmenovat. Publicista nežádá po posluchači, aby se po vyslechnutí sám sebe tázal, co je vlastně tématem, aby hledal interpretační klíč. Publicistika oslovuje posluchače přímo.

Feature je – jak jsem zkoumala zejména v rozhovorech s německými tvůrci i pochopila i z poslechu ukázek – zejména vyprávění. Na rozdíl od publicistiky může být námětem (i tématem) feature naprostá marginálie, banalita, nesmysl, subjektivita stejně jako třeba abstraktní pojem (slyšela jsem srbský feature o slově „odpuštění“, bosenský o jablku, ale rakouský o mlovové tónině). Připouští se všechno, co se nepřipouští v publicistice, pravda i etika pořadu je pravdou a etikou uměleckou, ne morální. Klade na posluchače interpretační nároky, působí nepřímo (respektive může působit). Při současném posunu ve vnímání žánrů se mi zdá feature

Výběr literatury k tématu feature, dokument, pásmo:

Albrechtová	Zdeněk Bouček	Svět rozhlasu 16/2006
Bouček	Ať procitne český feature	Rozhl. práce 1/1992
Bouček	Zpráva o 31. mezinárodní feature konferenci, Sinaia 2005, Rumunsko	Svět rozhlasu 14/2005
Branžovský	K otázce stavby rozhl. pásma	Studie a úvahy 3/1964
Branžovský	Rozhlasové pásmo či feature? (1982)	Edice RP 2/1990
Branžovský	Příspěvek Václava Havla ke kompozici rozhlasového featuru	Rozhl. práce 3–3/1992
Branžovský	O featuru a pásmu	Svět rozhlasu 4/2005
Kopetzky	Evropský a světový feature, Ždán 1992	Sborník SRT, 1993
Osvaldová, Halada (eds.)	Encyklopedie praktické žurnalistiky	Libri, 1999
- -	Statuty Reportu 2004–2009	
- -	Výklad feature workshopu 2009	

od publicistiky nejdál (a nikterak to nesouvisí se stopáží, feature bývají často krátké).

Na dokument klademe proti publicistice nárok na větší nadhled, zobecnění, výklad tématu (nikoli nutně explicitní), připouštíme však emocionální působení, subjektivitu, osobní angažmá, nicméně trváme na faktografické věrohodnosti. Dlouhodobější sběr materiálu, práce s tématem, kontakt s respondenty atd., jak se to píše v materiálu z Feature Workshopu, lze jen potvrdit. Má strukturu spíše dramatickou než vyprávěcí – v tom vidím největší rozdíl od feature. Hledá situaci, aby v ní zaznamenal jednání. Snáší důkazy – pracuje s archivem, s psaným materiálem. Vytváří role a jejich obsazení (přiděluje party). Opakuji – z mého hlediska má nejbliže k dramatu (pak, jako v současné dramatice, se čím dál častěji a někdy výhradně pracuje s dokumentárním, původně ne-dramatickým materiálem: skupina Rimini Protokoll, tvorba Jiřího Adámka, ale třeba i opera Zítřa se bude Aleše Březiny nebo inscenace J. A. Pitínského Lidové noviny, Renata Kalenská v Ha Divadle). Práce s dokumentárním materiálem kromě jisté věrohodnosti, které non-fiction slibuje (leč nezaručuje), rozhodně urychluje tvůrčí proces. Prostřednictvím sběru dokumentárního materiálu tvůrce získává nejen přehled, ale při jeho zpracování zároveň i nadhled, a pro reflexi vlastního díla má ušetřené síly tím, že nemusí vše sám formulovat slovo od slova, hledat jazyk. Jazykem dokumentu je zvuk. Pro práci dramatika nebo prozaika musí téma dostatečně uzrát, u dokumentární tvorby stačí, když naléhá. Je to tvůrčí metoda, která rozkvetla v postmoderní nepřehledné společnosti, v éře vlády médií a informačního zmatku, z něhož plyne pocit nejistoty a nedůvěry. Dokument odpovídá na potřebu serióznosti a věrohodnosti, nejen v informačním poli, ale i v umění.

Zpracovávané-li materiál v pásmo, obvykle se nehodíme za autentickou situáciu ani zvuku, jde nám spíše o zvukovou autenticitu, o vnútornú pravdu a presvedčivosť, o propojení prvků a postupů, o jednotu a styl celku.

Chápu ambice dramaturgů dokumentárních pořadů pěstovat a vytvářet podmínky pro mezinárodné prestiž-

ní žánry feature a dokumentu, pro veřejnoprávní rozhlas jako celek je ovšem vrcholem tvůrčí zralosti a dramaturgické suverenity najít pro to které téma odpovídající žánr či formu, eventuálně složit vysílací schéma tak, aby se v něm dostalo na různá zpracování stejných témat v různých časech a stanicích.

Božena Baluchová

Fíčer v slovenskom éteri – náročný žánr pre náročnú poslucháčsku obec

(Feature in Slovak air broadcasting – a demanding genre for demanding listeners)

ABSTRACT

Feature is a hybrid genre used in broadcasting journalism, most often characterized as an art-documentary or art-publicistic programme. Its main topic is always any real happening or a story of real people. Feature is on the periphery of fiction (sound drama) and non fiction (documentary). As a genre it is close to sound drama (regarding composition, structure of material, drama conflict, drama story, respondents have their own speeches similar to sound drama actors/actress), to television or movie document (cut composition), but nowadays feature is also close to short story/feature story (dynamics and cutting off time). Good feature includes more dimensions. Nowadays, feature seldom appears in Slovak radio. Some radio theorists describe feature as a dying genre of Slovak radio journalism. As a very demanding genre it demands maximal dedication of authors to the concrete topics with strong information background and few weeks of collecting materials (deep interviews with authorities, answers of respondents in questioners, authentic atmospheric sounds etc.).

Key words: feature, demanding genre, Slovak radio/Slovak national broadcasting (SRo), fiction (sound drama), non fiction (documentary), art-publicistic programme, real story of people, deep interviews with respondents, montage of music and words, radio journalism

ÚVOD

Slovo fíčer – aj pre svoju ťažkú výslovnosť a z toho vyplývajúcu neľahkú stráviteľnosť pre slovenského prijímateľa/ku – nie je natoľko rozšírené, aby bolo každému rozhlasovému poslucháčovi/ke známe. Podľa dostupnej literatúry sa tvoriví rozhlasoví pracovníci/ky zaoberali fíčerom už v druhej polovici päťdesiatych rokov a následne potom začiatkom osemdesiatych rokov. Treba však poznamenať, že nie každý tvar, ktorý má ambície byť fíčerom, ním skutočne aj je.

Fíčer je vnútorne uzatvorený dramatický celok, má blízko k rozhlasovej hre, pásmu, dokumentu, pričom v popredí nie je tak celkom obraz človeka ale demonštrovanie problému na ľudskom príklade. V rámci žánrov publicistiky emocionálneho typu v rozhlase sa autor snaží pôsobiť na emócie, prispôsobuje sa tomu jazyk, interpretácia a samozrejme réžia. Sem zaradujeme aj fíčer (feature), hoci je to skôr hraničný a ťažko definovateľný žánr. Využíva celú škálu rozhlasových prostriedkov – rôzne prístupy, výpovede vedeckej a laickej verejnosti, výpoveď redaktora/ky alebo odborný výklad. Podobne

ako vo fejtóne a črte sa tu uplatňuje prelínanie dokumentárnosti a fikcie, avšak fikcia je v pozícii osvetliť podstatu autentickej situácie.

Fíčer ako dokumentárno-umelecké pásmo využíva tvorivé postupy a formy žurnalistiky i umenia s citom vo vyváženej miere a funkčnej väzbe vo vzťahu k obsahovému zámeru a realizačnému štýlu: monológ, dialóg, zvukový obraz, scénka, reportážny opis, rozprávanie, rozbor, komentár, informáciu, citát, úryvky z diel, dokumentárne výpovede, verše. Využíva širokú škálu výrazových rozhlasových prostriedkov: kontrast, kontrapunkt, gradácia, ostré strihy, striedanie slova a hudby, prípadne iných zvukov, pointovanie častí i celku, kontrastné prostriedky. V súčasnosti sa však vo verejnoprávnom Slovenskom rozhlase (SRo) tento na prípravu a realizáciu náročný rozhlasový žánr – fíčer objavuje málo, možno ho považovať za vymierajúci žánr rozhlasovej publicistiky na Slovensku.

1. Fíčer ako žánr

V rozhlase sa pod fonetickým prepisom anglického slova feature (fíčer) chápe moderný, dynamický typ umelecko-dokumentárneho, resp. umelecko-publicistického dokumentu. Ide o rozhlasové pásmo, v ktorom sa publicistický obsah vyjadruje umeleckými prostriedkami. Základom sú reálne fakty v podobe zvukových dokumentov, reportážnych záznamov, autentických výpovedí priamych aktérov udalostí a hodnoverných svedkov.

Fíčer je rozhlasovou obdobou literatúry faktu, pričom autor doň vstupuje buď priamo ako reportér, moderátor, komentátor, sprievodca reláciou, alebo nepriamo – výberom témy a účinkujúcich, radením a hodnotením faktov, kompozíciou, celkovým spracovaním a vyznením diela. Charakteristické pre fíčer je rýchle striedanie zvukových záberov, slova s hudbou, živých rozhovorov s čítaným textom a autentickými zvukovými ukážkami. (Herceg, 2006)

Rozmanité formy jeho spracovania a tematický rozsah fíčerov je taký veľký, že neumožňuje sformulovať univerzálne použiteľnú definíciu. Môžeme nanajvýš hovoriť o rôznych druhoch fíčerov a členiť ich z rozličných hľadísk a podľa rôznorodých kritérií, pretože témou fíčeru je život v najširšom zmysle slova, takže to môže byť naozaj všetko, vrátane myšlienok, názorov a vnútorných pocitov človeka. Tematické bohatstvo fíčeru je naozaj neobmedzené.

1.1. Fíčer ako publicistický žánr

Žánr fíčer definovalo nemálo rozhlasových odborníkov/čok, zväčša ho priradili k dokumentárno-zobrazova-

cím žánrom rozhlasovej publicistiky. Podľa dlhoročného pracovníka Slovenského rozhlasu Ernesta Weidlera možno fíčer charakterizovať ako rozhlasovú reláciu, v ktorej sa vychádza z istých významných skutočností, udalostí, ľudských osudov, medziludských vzťahov, problémov; tieto javy sa potom spracúvajú v náročnejšej kompozícii s použitím prvkov publicistických i umeleckých, a to súčasne tak, aby sa onen jav zobrazil v hlbšom ponore a tak, aby plasticnosť a originálnosť spracovania vzrušila, prekvapila a niekedy aj dojala poslucháča, strhla ho, vyviedla z istej dennej rovnováhy a lahostajnosti. (Weidler, 1976)

Pracovník Českého rozhlasu a rozhlasový teoretik Zdeněk Bouček v roku 1992 definoval fíčer vo svojej dnešnej podobe ako „zvukovo nápaditý, príbehom či stavbou vyklenutý, v štruktúre spravidla dynamický, často polyfónny, citlivo vyvážený a vždy plne autentický výsostne rozhlasový tvar v trvaní od 15 až po 50 minút“. (Bouček, 2004)

Jedna z mála vecí, na ktorých sa zhodnú teoretici/ky fíčeru, je fakt, že tento žánr spadá do oblasti rozhlasovej publicistiky a že je len v niektorých jeho zložkách možné ho vnímať ako umelecké dielo. Z publicistických tvorivých postupov využíva fíčer predovšetkým dokumentárnosť, z literárnych uplatňuje štylizáciu, fabuláciu, dramatickú kompozičnú stavbu, niekedy fikciu.

Rozhlasové pásmo (s ktorým si mnohí nezainteresovaní fíčer mýlia, zrovnávajú a porovnávajú) ide osvedčenými cestami, fíčer si hľadá cesty nové. Fíčer hľadá nový tvar – aj keď nie umelecký – pásmo využíva zavedené a tým ale aj menej účinné postupy.

1.2. Diskusia o fíčeri

Na jeseň v roku 2007 sa konal v Slovenskom rozhlase seminár v rámci Festivalu rozhlasovej tvorby Bratislava 2007. Redaktorka Slovenského rozhlasu, fíčerička Táňa Kusá, tam vystúpila s príspevkom práve na tému fíčer. Podľa nej je základným kameňom rozhlasového dokumentu skutočná udalosť, príbeh skutočných ľudí. V prípade štylizovaného tvaru – dokumentárnej hry si môžeme dovoliť miernu fabuláciu ako v literatúre faktu. To je základný rozdiel medzi fiction (rozhlasová hra) a non fiction (dokument). Zvykneme ho nazývať tiež fíčer (feature), umelecko-dokumentárne alebo umelecko-publicistické pásmo.

Podľa Kusej je fíčer hraničný žánr, ktorý má blízko k:

- rozhlasovej hre (kompozícia, štruktúrovanie materiálu, dramatický konflikt, dramatický oblúk, respondenti majú svoje repliky ako osoby rozhlasovej hry);
- poviedke (napr. 15minútový fíčer kanadského rozhlasu *Who is Werner Nash?*, pripomínajúci *Maupassantove poviedky* – odpočutý na *Prix Italia* 2006);
- televíznejmu, filmovému dokumentu (strihová skladba);
- eseji (7minútová kompozícia Poľského rozhlasu *Lodenica* zložená z autentických zvukov *Gdaňskej lodenice* v montáži prejavov poľských politikov a predákov – odpočutá na *Medzinárodnej konferencii Viedeň 2006*);
- fejtónu (najnovšie trendy: 3–9minútové fíčery);
- skeču;
- groteske, satire atď. Dokument využíva rozhlasové publicistické, spravodajské prvky, ukážky literárnych diel, filmu, divadla, televízie, korešpondenciu, citáty z časopisov a novín, zvukový archív i písané archívne záznamy. Fíčer má silnú výpovednú hod-

notu nadčasového charakteru. Môže to byť výsostne subjektívna výpoveď, nemusí sa teda snažiť obektivizovať (záleží od témy). (Kusá, 2007)

Zatriedením fíčeru do tretej skupiny (resp. na jej rozhranie), do skupiny dokumentárno-obrazných žánrov, sa zvyrazňuje jeho osobitosť, no aj náročnosť na kvalitu spracovania. Zatriedením však tento žánr nestráca voľnosť pohybu po vertikálnej osi smerom dolu – k hraničným žánrom, k pásmu, no aj hore – prerastá rámec žurnalistiky a v niektorých prípadoch, rysoch sa zblízuje s dramatickým tvarom – s rozhlasovou hrou. (Herceg, 2006)

Dobry fíčer má niekoľko vrstiev, ktoré sa prelínajú, dopĺňajú alebo sú v kontrapunkte. Medzi funkcie rozhlasového dokumentu, fíčeru patria:

- vzdelávacia,
- informačná,
- estetická,
- emocionálna, a
- dokument ako posolstvo. (Kusá, 2007)

Za najväčší úspech v dvadsiatom storočí (v oblasti fíčeru) možno považovať vznik Európskej vysielacej únie (The European Broadcasting Union, EBU) ako najväčšej profesionálnej asociácie národných vysielacích staníc, ktorá funguje a ovplyvňuje tvorbu fíčerov vo svete dodnes. Dôkazom toho bývajú Medzinárodné konferencie o fíčeri EBU. Konferencie svedčia o rozvoji fíčeru v Európe – počtom účastníkov/ok a záujmencov/kýň o fíčer z krajín Európskej únie. Sila týchto konferencií spočíva v kontinuite dialógu a generačnej pestrosti, významnou črtou je skutočná otvorenosť, tolerancia, schopnosť diskutovať bez predsudkov, pričom sa nezľavuje z náročných kritérií etických a estetických, nehovoriac o technických a profesných kritériách. (Lázňovský, 2007)

2. Fíčer na Slovensku

Na Slovensku sa fíčery tvoria a prezentujú pravidelne, hoci nie v takých frekvenciách, ako by si tento kvalitný rozhlasový žánr žiadal a zaslúžil. Dnes v 21. storočí sa tvorba fíčerov v Slovenskom rozhlase koncentruje v Literárno-dramatickom centre Slovenského rozhlasu a je sústredená okolo redaktorky Táni Kusej (zodpovednej redaktorky za projekt historických fíčerov *Mozaika storočia*) a jej kolegu Olega Pastiera (tvorca cyklu fíčerov *Rodinné stiebro*).

Samozrejme, v slovenskom éteri možno počuť fíčery a pokusy o fíčery (najmä jednoduchšie a výrazne kratšie útvary) aj z iných rozhlasových tvorivých pracovísk profesionálneho či amatérskeho charakteru, ako z Literárno-dramatického centra Slovenského rozhlasu. Niekoľko rokov sa o to snažia aj pracovníci/ky ďalšieho okruhu Slovenského rozhlasu – Rádía FM. (Baluchová, 2008)

2.1. Pozícia fíčeru vo vysielaní Rádía FM

Dušan Vančo pracuje šesť rokov v SRo – v redakcii *Rádio_FM* (štvrtý okruh SRo) momentálne na pozícii riaditeľa. Predtým v tejto redakcii pôsobil ako zvukový technik. V odpovediach sa snažil vysvetliť postavenie a funkciu fíčeru vo vysielaní Rádía FM, ako aj nové posuny vo vnímaní a tvorbe fíčeru do budúcnosti.

Rádio FM odvysielalo v roku 2008 a 2009 v priemere tri fíčery týždenne (dva autorské, jeden od spoločnosti *Something Else*, ktorá dodáva rádiu program *The Selector*). V obsahu (striktné hudobné profily a témy), forme a najmä dĺžke (5 až 12 minút) sa tieto fíčery vzdalujú od produkcie ostatných okruhov Slovenského rozhlasu a približujú sa produkcii britskej spoločnosti BBC.

Dušana Vanča osobne oslovuje predstavenie nových interpretov, novej hudby (objavenej pre slovenského poslucháča/ku), prípadne predstavenie etablovaných domácich umelcov/kyň (mimo stredný prúd) v podobe fíčeru. Masívna spätná väzba na fíčery z dielne Rádia FM je v rámci domácej hudobnej scény. Fíčer Rádia FM je u domácich hudobníkov/čok považovaný za najkvalitnejší spôsob, ako umelca/kyňu komplexne predstaviť. V rámci štatistik z podcastu je fíčer v prvej päťke najúspešnejších (teda najstahovanejších) programov. O takýto typ publicistiky je záujem. (Vančo, 2008)

Na tvorbe a výrobe fíčeroch sa v Rádiu FM podieľali dvaja ľudia (prídom príprava scenárov je na hudobnej redaktorky Veronike Svorenčíkovej). Príprava fíčeru trvá zhruba dva dni, výroba (mixáž) trvá približne hodinu v závislosti od jeho štruktúry. Samotní tvorcovia sa inšpirujú v oblasti fíčeroch najmä britskou produkciou z dielne BBC a Something Else, pričom preberajú časovú koncentráciu a využívajú rýchlu strihovú skladbu a unikátny hudobno-slovný obsah (oproti domácim štandardom).

Podľa Dušana Vanča fíčer nemusí mať štandardizovanú podobu. Je ním pásmo v rozmedzí od pár minút do niekoľko desiatok minút, ktoré je dramaturgicky koncipované s ohľadom na cieľového poslucháča, čas, kedy sa vysiela a okruh, ktorý ho poskytuje v rámci svojej programovej služby. Tématicky nemá obmedzenie. Vyžaduje znalosť problematiky a skúseného tvorca/kyňu (redaktora/ku, moderátora/ku). Výroba fíčeroch je pomerne náročná, sú určené najmä pre náročnejšieho poslucháča/ku. Z tohoto pohľadu je fíčeroch v éteri stále málo a môže ich ponúkať iba verejnoprávny vysielateľ.

Čo sa týka prognóz v oblasti tvorby fíčeroch do budúcnosti, fíčery sa budú nepochybne skracovať, pretože si to vyžaduje charakter doby a súčasná preinformatizovaná spoločnosť. Očakáva sa aj vznik dynamických fíčeroch „na pokračovanie“, prípadne spoluautorstvo poslucháčov/čok prostredníctvom online technológií ako napr. internet. (Vančo, 2008)

2.2. Pozícia fíčeru vo vysielaní ďalších okruhov Slovenského rozhlasu

Tatiana Kusá pracuje sedemnásť rokov v Slovenskom rozhlase, momentálne v Literárno-dramatickom centre na pozícii redaktorky. Ako jediná sa venuje striktne tvorbe fíčeroch.

Literárno-dramatické centrum (Bratislava, Banská Bystrica, Košice) vysiela týždenne jeden rozhlasový dokument na Rádiu Slovensko (v nedeľu o 20:05 – 21:00). Do februára 2008 sa fíčer paralelne vysiela v tom istom čase na Rádiu Regina (teraz ho supluje iný program).

Fíčer sa tiež vysiela počas sviatkov na väčšine okruhov Slovenského rozhlasu (na Vianoce a Veľkú noc zväčša každý deň). Okrem Literárno-dramatického centra pripravuje fíčery tiež Centrum publicistiky. (Kusá, 2008)

Najosvedčenejšia dĺžka fíčeru na Rádiu Slovensko (prvý okruh Slovenského rozhlasu) je 45 minút, ale sú aj polhodinové, aj hodinové fíčery. Literárno-dramatické centrum spracúva formou fíčeroch spoločenské, sociálne, historické témy. V poslednom čase akcentuje aj Oral History (cyklus Mozaika storočia, cyklus Nepriatelia štátu – dosah päťdesiatych rokov, Osmičky v našich dejinách). Pre Táňu Kusú sú dôležité predovšetkým témy, v ktorých je skrytý príbeh (prídom môže to byť príbeh nielen človeka, ale aj archeologického výskumu, hotela, kúpeľov, zvonov), a takzvaní obyčajní ľudia, teda nie mediálne známe osobnosti. (Kusá, 2010)

Nový termín vysielania fíčeroch (na víkend od 20:05) prináša novú skúsenosť: fíčeri počúvajú ľudia v aute po návrate z víkendu či dovolenky, a tento žáner veľmi vítajú. Po analýzach spätnej väzby od poslucháčov/poslucháčok (na základe veľkého ohlasu) vedenie Slovenského rozhlasu rozhodlo pokračovať v cykle Mozaika storočia, aj v cykle Nepriatelia štátu.

Samotná príprava fíčeru u Táni Kusej trvá minimálne dva mesiace (ale niekedy od začiatku prípravných prác môže trvať aj dva roky – napríklad zberný materiál o zvonolejároch do fíčeru Básne z kovu odliate). Všetko závisí od témy a dostupnosti nahrávky. Samotná realizácia trvá tri týždne (písanie scenára: týždeň až dva týždne, strih so zvukovým majstrom v profesionálnom štúdiu: týždeň, kompletizácia: týždeň).

V Literárno-dramatickom centre v Bratislave pripravuje fíčery (a dokumenty) tiež Oleg Pastier (momentálne cyklus Rodinné striebro) a Táňa Kusá, potom pár kolegov v Banskej Bystrici a Košiciach. Najlepšou školou na vzdelávanie sa v oblasti rozhlasovej žurnalistiky, v oblasti fíčeroch sú festivaly, najmä Prix Europa, kde sa verejne hodnotia nahrávky a každý delegát je členom poroty. Takisto Medzinárodná konferencia o fíčeri so svojimi workshopmi, Prix Italia, Report Českého rozhlasu a najnovšie Festival rozhlasovej tvorby Bratislava môžu byť vhodnou školou pre fíčeristov.

Táňa Kusá uprednostňuje autentickosť a prirodzenosť, teda neznásilňovať materiál. Využíva celú škálu štruktúrovania materiálu a trvá na kvalitnom strihu s profesionálnym zvukovým majstrom v profesionálnych štúdiách (nie na strihanie si materiálu samotnými redaktormi/kami v domácich podmienkach). O fíčeri ako o hraničnom žánri (na hranici medzi fiction – rozhlasovou hrou a non fiction), ktorý má blízko k iným žánrom, hovorila podrobnejšie na Festivale rozhlasovej tvorby Bratislava 2007. Práve na tomto festivale sa tvorcovia a tvorkyne rozhodli používať termín rozhlasový dokument, ktorý má širší záber. Fíčer je vrcholom tohto žánru. (Baluchová, 2008)

Čo sa týka posunu a vývinu fíčeroch do budúcnosti je Táňa Kusá optimistická. Z USA prichádza vlna krátkych fíčeroch – v rozsahu 3-9 minút (systém – menej je viac), čo rozširuje škálu rozsahu. No dlhšie formáty určite nezaničnú. Vzájomná inšpirácia a prelínanie prvkov vedie k špecifickému žánru Docu-Drama – teda rozhlasová hra preberá dokumentaristické prvky z fíčeru. A naopak umelecké, najmä kompozičné postupy rozhlasovej hry využívajú fíčeri. Vznikajú tak doslova autentické „čečovské“ či „maupassantovské“ poviedky – realistický príbeh nahratý časozberným spôsobom v reálnom prostredí s reálnymi ľuďmi. (Kusá, 2008)

3. Prieskum vnímania a chápania fíčeru študentmi/kami žurnalistiky

V prípade rozhlasového vysielania poverené spoločnosťou (zaoberajúce sa prieskumom trhu, médií a verejnej mienky) prirodzene skúmajú priemerného masového poslucháča/ku, ktorý je zaujímavý pre vysielateľov na základe licencie. Pre verejnoprávneho vysielateľa (SRO) je však dôležitý aj kvalitatívny výstup a ten je nie vždy dostačujúci (k tému fíčeroch sa prieskumy nezmenšujú). Poznanie publika rozhlasového média má zásadný význam pre aktuálne a usmernené tvarovanie konkrétneho obsahu vysielania, resp. zloženia programovej štruktúry. (Chudinová & Lehoczka, 2005)

Tento konkrétny prieskum (ako súčasť diplomovej práce o problematike tvorby fíčeroch) sa zameriaval na zi-

stanie vnímania a chápania fíčeru samotnými študentmi/kami žurnalistiky, ktorí v budúcnosti môžu patriť medzi tvorcov/kyne rozhlasových fíčerov. Za základnú výskumnú metódu pre zber empirických údajov bola zvolená metóda exploračná – prostredníctvom dotazníka.

3.1. Realizácia prieskumu

Dotazník patrí medzi opytovacie metódy zberu primárnych informácií. Sú zamerané na názory, postoje a záujmy ľudí, pričom základným prostriedkom získavania týchto informácií je otázka. Jeho základom je teda opytovanie sa (metóda dialógu), čo je v masovokomunikačnom výskume najfrekvencovanejšia metóda zberu primárnych údajov v teréne. (Hlinková, 2007)

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo zistiť, ako vnímajú a chápu študenti/ky žurnalistiky rozhlasový žáner – fíčer, zaradený týždenne do ponuky a programu Slovenského rozhlasu. Na základe tohto cieľa sme stanovili nasledovné konkrétnejšie výskumné ciele: zistiť, koľko fíčerov (a kde) majú odpočutých; ako a či chápu pojem fíčer; či sa im zdá súčasná ponuka fíčerov Slovenského rozhlasu (a ich spracovanie) dostatočne atraktívna a aké témy by uvítali (aby tvorcovia/tvorkyne fíčerov spracovali).

Predmetom prieskumu je tvorivá pasivita zo strany študentov/iek a ich nezáujem o fíčer, i rozhlasovú tvorbu ako takú. Medzi objekt prieskumu sa zaraďujú poslucháči/čky, ktorí denne počúvajú rádio. Základný súbor teda tvorila mladá žurnalistická obec, pričom prieskum sa vykonával na vybranej vzorke (študentoch/kách žurnalistiky z vyšších ročníkov Katedry žurnalistiky na FiF UK v Bratislave). Z celkového počtu 90 sa získalo naspäť vyplnených 47 dotazníkov. (Baluchová, 2008)

3.2. Výsledky prieskumu na základe odpovedí z dotazníka

Dotazník, ktorý sa v rámci prieskumu vnímania a chápania fíčeru študentami/kami žurnalistiky použil, obsahoval 10 otázok a jeho vyplnenie netrvalo dlhšie ako 15 minút.

Zber dát prostredníctvom dotazníka (do pripravovanej diplomovej práce) sa vykonával v období od marca do apríla 2008.

Na úvod bolo zaujímavé (okrem povinných údajov: mena a veku) získať prehľad o tom, aké rozhlasové stanice študenti/ky žurnalistiky najčastejšie počúvajú. Na prvom mieste v počúvanosti sa objavilo Rádio Expres (12 študentov), za ním nasledovali Fun rádio (9 študentov), Rádio Viva (7 študentov) a Rádio FM (6 študentov). Až na piatom mieste sa objavilo Rádio Slovensko (4 študenti). Je zaujímavé spomenúť, že dvaja študenti/ky počúvajú BBC, traja internetové rádio študentov TLIS, traja rakúske rádio FM4 a jedna študentka počúva Vatikánsky rozhlas. V priemere vychádzalo počúvanie rozhlasového vysielania na osobu za deň na 2 a pol hodiny.

Z odpovedí na prvú otázku: *Koľko fíčerov si vo svojom živote počul/a*, vyšlo v priemere jednociferné číslo: sedem. Toto číslo bolo vzhľadom na odbor, ktorí respondenti/ky študujú, veľmi malé. Ďalší alarmujúci výsledok vzišiel po spriemerovaní odpovedí na druhú otázku: *Kedy naposledy si počul/a v éteri fíčer*. Študenti/ky žurnalistiky teda počúvali fíčer naposledy pred šiestimi mesiacmi. Zo 47 študentov/iek sa desiatich podieľali v minulosti ako na tvorbe nejakého fíčeru (formou odpovede na anketu alebo v rámci spolupráce SRo s Katedrou žurnalistiky FiF UK). Až 42 študentov/iek spomenulo Slovenský rozhlas v rámci svojej odpovede na otázku: *Kde sa dá podľa teba v dnešnej dobe rozhlasový fíčer po-*

čuť/počúvať. Traja študenti spomenuli na BBC a dvaja na Český rozhlas.

Vymenovať osobnosti rozhlasovej tvorby (konkrétnych fíčeristov/ky) dokázalo vymenovať len 8 respondentov/iek, pričom boli zmienené mená ako: Vladimír Hanuliak, Táňa Kusá, Tatiana Šušková, Božena Baluchová a Veronika Svorenčíková. Takisto len 8 respondentov/iek dokázalo *vymenovať typy fíčerov*, ktoré sú momentálne cez éter ponúkané (vojnové témy, environmentálne témy, sociálne a občianske témy, profily osobností, historické fíčery, hudobné fíčery).

Na otvorenú otázku: *Čo je podľa teba najdôležitejšou zložkou fíčeru (po formálnej stránke)*, stoja za zmienku niektoré odpovede ako: hudobný podmaz; spracovanie výpovedí ľudí na tému; nepoužívanie dlhšieho a monotónneho monológu; tematická hudba; archívne materiály; dobrý strih a obsažnosť výpovede; pútavé dokumentaristické prvky; ilustračné zvuky; nečakaný priamy vstup do deja; citlivé zladenie zložiek príbehu atď. Až 12 študentov na otázku nevedelo odpovedať.

Medzi *štruktúrne prvky rozhlasovej relácie, ktoré mladých ľudí najviac oslovujú* (dokážu upútať) možno na základe ich výpovedí zaradiť: výrazná, zaujímavá hudba (objavila sa v 12 odpovediach); samotný výber témy (objavil sa v 9 odpovediach); dobrá myšlienka a vtíp; práca so zvukovými efektmi a autentickými ukážkami; zaujímavý rozhovor (objavil sa v 7 odpovediach); gradácia deja; pútavý svedok/host; nepredpokladateľný sled deja; prekvapivý strih (objavil sa v 5 odpovediach); kvalitná fabulácia v hovorenom slove; striedanie hlasov; priama výpoveď (autenticita); montáž slova a hudby (objavilo sa v 3 odpovediach). Na otázku nevedelo odpovedať 6 mladých ľudí.

Podľa opýtaných je *najdôležitejšie pri príprave a realizácii fíčeru*: prehľad; zaujímavé a pútavé fakty a informácie, ktoré si poslucháč nenájde na internete; silná téma (objavilo sa v 7 odpovediach); názory ľudí z praxe, odborníkov, autorít; mikrofonický hlas; napätie, príbeh; dobrý vysielač čas; ľahko rozpoznateľné hlasy; rôzne názory – kontrastné; vhodná hudba (objavilo sa v 3 odpovediach); zaujímavé zvuky; autentické zvuky (objavilo sa v 4 odpovediach); dynamický strih; vyjadrenia respondentov; dobré naštudovanie témy – aby aj človek v téme zorientovaný našiel v relácii niečo nové (nové spôsoby myslenia); čo najviac predelov, čo najviac materiálov z archívu, z iného zdroja; nové zaujímavé informácie; dostatok materiálu; dokumentárny prístup; pointa atď. Len 5 mladých na otázku neodpovedalo.

Odpovede na poslednú otvorenú otázku v dotazníku boli pestré (neodpovedali len dvaja mladí ľudia). Medzi *témami, ktoré by mladých ľudí určite oslovili (keby boli spracované)*, teda potenciálne námety na tvorbu fíčeru boli napríklad takéto: ako prežívajú lásku nevidiaci; život Ladislava Záborského (maliara, ktorý prežil vo väzení dlhé roky bez slobody kvôli politickému režimu a na staré kolená zažíva úctu); rodové témy, témy o feminizme; politickí väzni, ich život pred a po väznení; Barma/Myanmar (ekonomické pozadie diktátorského režimu); program záchrany ohrozených druhov živočíchov; obchod so zvieratami; akreditácia Vysokého školstva v SR; fantastická literatúra na Slovensku; život Vladimíra Mečiara; prijatie eura (skúsenosti z iných krajín); život rôznych druhov matiek (matky so zdravými deťmi, matky závislých detí či matky, ktorým deti zomreli); spod pokrievky rodiny (reálne vzťahy, generačné výpovede, rôznorodosť pohľadov na problém spolužitia partnerov bez svadby); politický kabaret v parlamente; rozbor subkultúr a so-

ciálnych skupín; ako sa žije napr. zahraničným študentom na Slovensku; prečo musíme prijímať anglicko/americké termíny do svojho slovníka; rozdiely medzi mužmi a ženami; kontrast medzi životom na dedine a v meste; život starnúcich baletiek; život muzikantov na Balkáne; jeden deň vo väzení; hudobný underground na Slovensku za socializmu; zločiny páchané totalitnými režimami; delenie ČSFR; politické kauzy na Slovensku v polovici 90. rokov; deti alkoholikov; život v detskom domove; história hradov na Slovensku atď. Niekoľko z navrhovaných tém fíčerov by sa mohlo v budúcnosti reálne rozpracovať a zrealizovať. (Baluchová, 2008)

ZÁVER

Fíčer je kompaktný, vnútorne bohato členený dokumentárno-umelecký žáner rozhlasovej žurnalistiky, založený na dôslednom využívaní širokej škály špecificky rozhlasových výrazových prostriedkov. Striedajú sa v ňom prvky racionálne i emocionálne, prístupy objektívne i subjektívne, exaktné poznatky i osobné zážitky, výpovede vedcov i umelcov, odborníkov i laikov, odborný výklad i umelecký obraz.

V čom je teda ten fíčer tak výnimočný? Rozhlasové žité slovo v sebe má vôňu priamej reality. Naliehavosť a bezprostrednosť, neobmedzenú škálu hlasových odtieňov, zvukových ukážok, ponuka neobyčajne pôsobivého efektu kontrastu. Písaná publicistika tento efekt nepozná. Jednoduchý fenomén koexistencie rôznorodých prvkov má v sebe potencióne silný dramaturgický náboj (pokiaľ ide o cieľavedomé a nie mechanické skladanie), a ten je predpokladom účinnosti a základom svojbytnosti rozhlasového umelecko-dokumentárneho pásma, fíčeru.

Prečo sa objavuje fíčer vo vysielaní Slovenského rozhlasu málo? Prečo ho možno považovať za vymierajúci žáner rozhlasovej publicistiky na Slovensku? Nie každý redaktor/redaktorka sa totiž môže stať zo dňa na deň slovenským Ernestom Weidlerom či nemeckým Leonhardom Braunom. Niektorí rozhlasoví tvorcovia/kyne (potenciálni fíčeristi/ky) nemajú možno požadovanú výdrž, nos na témy či dostatočný informačný background a potrebné dlhoročné skúsenosti. Je to predsa len náročný žáner pre náročnú poslucháčsku obec. No ak si tvorca robí svoju prácu poctivo a vecne bez „literárnych“ ašpirácií, nemusí mať pocit, že sa zapodieva činnosťou menejcennou. Ako tovar, ktorý sa chváli sám, nemusí byť fíčer pre poslucháčov/ky označený ako „fíčer“, a predsa svojou tematickou nadčasovosťou, rozoznatelnou teoretickou pripravenosťou, hĺbkovou analýzou problematiky a v neposlednom rade originálnym slovesno-hudobným spracovaním témy dokáže zaujať ucho náročného poslucháča/ky a dokáže ho udržať sústredeného niekoľko desiatok minút pri svojom rozhlasovom prijímači.

ZOZNAM PRAMEŇOV A BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

- BALUCHOVÁ, Božena: *Rozhlasový fíčer v praxi* (Diplomová práca), Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2008.
- BOUČEK, Zdeněk: Beletrie a feature, *Svět rozhlasu* č. 12, 2004, s. 33
- BRANŽOVSKÝ, Josef: O feature a pásme (do roku 1989), *Svět rozhlasu* 15/2006 – Rozhlasová teória a prax, str. 61–65
- HANÁČKOVÁ, Andrea: Metodologické a estetické aspekty teoretických úvah o českém rozhlasovém dokumentu a feature po roce 1989. *Svět rozhlasu* 2005, č. 15, s. 21–26.
- HANÁČKOVÁ, Andrea: Uvnitř je hra aneb Od interview s hudebními předěly k feature. Cyklus „Cesty - s mikrofonem po skrytých stopách osudu“, Český rozhlas 3 – Vltava, 1999–2002, ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAX 2007
- HERCEG, Michal: Emil Benčík – všestranná novinářská osobnost. (Diplomová práca), Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2006.
- HLINKOVÁ, Danica. Sociológia a prostriedky masovej komunikácie. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2007. s. 81 ISBN 978-223-2275-1
- CHUDINOVÁ, Eva & LEHOCZKÁ, Viera: Základy teórie rozhlasovej žurnalistiky v systéme mediálnej komunikácie. Trnava : UCM, 2005. 114 s. ISBN 80- 89220-04-5
- KUSÁ, Táňa. Slovenský rozhlas, Bratislava. Apríl 2008. Osobná a e-mailová komunikácia.
- KUSÁ, Táňa, 2007: Festival rozhlasovej tvorby Bratislava 2007 (Materiál zo seminára), Bratislava, Slovenský rozhlas – 2007
- KUSÁ, Táňa: Rozhlasový dokument, web SRo, <http://www.slovakradio.sk/inetportal/web/index.php?lang=1&stationID=1&page=showRelacia&id=497&stationID=1>, 2010
- LÁZŇOVSKÝ, Michal: 33. Mezinárodní Feature konference EBU 2007, *Svět rozhlasu*, 2007, č. 17, s. 11–12
- VANČO, Dušan. Slovenský rozhlas, Bratislava. Apríl 2008. Osobná a e-mailová komunikácia.
- WEIDLER, Ernest: Do rozhlasu prichádza feature. *Novinár*, 28, 1976, č. 4, s. 5.
- Autorka príspevku:
Mgr. et Mgr. Božena Baluchová
 (doktorandka na FMK UCM v Trnave)
Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave,
Nám. J. Herdu 2, Trnava, 917 01, SR,
Telefón: 00421 907 463 649,
e-mail: bozena.baluchova@ucm.sk

ROZHLASOVÁ HISTORIE

Mgr. Eva Ješutová

Od odboček Radiojournalu k regionálním stanicím Českého rozhlasu

První oficiální název pro označení filiálek Radiojournalu, který se užíval hned od vzniku první z nich v Brně v r. 1924, byl **odbočka**. Současně s tímto oficiálním názvem se již od r. 1927 používalo i termínu **stanice**. Ten byl ovšem poněkud zavádějící, protože se užíval i ve významu technickém, to jest k označení vysílače. Rozlišení toho, co termín stanice označuje, vyplývalo většinou z kontextu. Jen zřídka bylo pro rozlišení užito spojení vysílací stanice nebo lokální označení, např. liblická stanice. Podobně pro odbočku i vysílač se užívalo stejné označení – rozhlasová stanice.

Odbočky Radiojournalu v předválečném období byly v Brně, Bratislavě, Ostravě a Košicích. Posledně jmenovaná byla v r. 1938 v souvislosti ze změnami ve státoprávním uspořádání po Mnichovu přemístěna do Prešova. Užívání názvu odbočka skončilo v r. 1939. Během německé okupace se užívalo převážně názvu **stanice**, ojediněle se objevil název **vysílač** (např. Říšský vysílač Čechy).

Po skončení druhé světové války obnovily svou činnost předválečné filiálky Radiojournalu v Brně a Moravské Ostravě, na Slovensku v Bratislavě a Košicích. Označovány byly výhradně jako stanice. K nim přibývaly další. Spontánně vzniklo počátkem května 1945 na různých místech několik nových stanic, některé z nich ovšem záhy zanikaly. Československý rozhlas, jak se vysílací společnost přejmenovala, převzal jen některé z nich: v Hradci Králové, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem. Po přechodnou dobu byly ve druhé polovině 40. let nově vzniklé stanice označovány jako **vysílač** (Hradec Králové jako Východočeský vysílač, České Budějovice jako Jihočeský vysílač). Nově se začaly stanice označovat jako **krajská** nebo také **krajová studia** Čs. rozhlasu. Ve 20. letech se termínu studio užívalo pouze ve smyslu označení prostoru, ze kterého se vy-

sílalo. Název krajová stanice se hojněji užíval v 50. letech. Od 70. let se označení stanice používalo převážně k označení celoplošných stanic. V 80. letech se v neoficiálním pojmenování objevovalo paralelně i slovo stanice, např. brněnská rozhlasová stanice. Souhrnně byla krajská studia označována jako Krajské vysílání Čs. rozhlasu.

Termínu **regionální stanice** bylo použito již v r. 1934, kdy programový věstník Radiojournal napsal: „Československý radiosvaz konal 29. 4. 1934 v Praze v Národní kavárně svou valnou hromadu, jíž předcházela 28. 4. 1934 předporada delegátů. Stěžejním článkem jednání bylo jinojazyčné vysílání v našem rozhlasu. Delegáti se usnesli na rezoluci, v níž jsou vytyčeny požadavky na rozhlasový program, požadavek výhradně československého vysílání a zřizování regionálních stanic.“

Označení regionální stanice, regionální vysílání se pak sporadicky objevovalo po r. 1945, v r. 1948 vysílal Čs. rozhlas Regionální Rozhlasové noviny. Termínu regionální se přestalo užívat po r. 1949, poté se objevil až v r. 1991, a to ve spojení regionální studio. Názvu regionální studio se používalo do poloviny 90. let, kdy je doplnilo paralelně používané označení regionální stanice. Ve druhé polovině 90. let už termín regionální stanice převažoval. Sjednotilo se tak označení celoplošných i regionálních vysílatelů Českého rozhlasu. Sít regionálních stanic pak byla dobudována v souvislosti s přijetím zákona o vyšších územně samosprávných celcích. V roce 2002 vznikly nové regionální stanice v Pardubicích a Jihlavě.

V současnosti se souhrnně pro všechny regionální stanice Českého rozhlasu používá též označení Regionální vysílání Českého rozhlasu.

Ing. Ruzbeh Oweysi

Změny v názvosloví regionálních studií Českého rozhlasu od roku 1990

Ke změnám se vedení Českého rozhlasu periodicky vrací už nejméně 10 let, naposledy na marketingové konferenci letos v květnu. U celoplošných okruhů se rozhoduje mezi číselným označením a jmény stanic, u názvů regionálního vysílání se po léta hledá nějaký „společný jmenovatel“. Nejednotnost názvosloví studií a absence společného brand-name (jako má třeba France Bleu nebo slovenská Regina) jsou problémy, které patrně působí vrásky spíše samotným rozhlasákům než jejich posluchačům – ti totiž ve svém regionu většinou naladí jen jedno studio, takže rozdílné názvosloví regionálních značek řešit nepotřebují. V roce 2010 se ale

Český rozhlas nadechuje ke koncepčním programovým i marketingovým rozhodnutím, která se budou týkat i procesu řízení značek. Než se tak stane, zrekapitulujeme, jak a proč se stalo, že se 4 z 11 studií odchýlily od úzu „Český rozhlas + sídlo kraje“.

Historický kontext zmíním jen telegraficky: většina rozhlasových studií v regionech vznikla krátce po osvobození v roce 1945, starší historii se pyšní pouze studio v Brně (1924) a Ostravě (1929). Za zmínku stojí, že studia vznikala i mimo dnešní sídla krajů (v Teplicích, Mostě) a že některá po letech zanikla nebo ztratila samostatnost (Liberec, Pardubice, Olomouc,